

บทที่ 3

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง

เนื้อหาของรายงานวิจัยบทที่ 3 เรื่องความต้องการทางการเงินและแหล่งเงินทุนในการดำเนินธุรกิจผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มผู้ผลิตผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เป็นการศึกษาถึงข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง ประกอบไปด้วย ข้อมูลสภาพทั่วไปของบ้านดอนหลวง ซึ่งเป็นพื้นที่หลักในการวิจัย แบ่งเป็น ทำเลที่ตั้ง ขนาดเนื้อที่ จำนวนประชากร ลักษณะของสภาพเศรษฐกิจ และตราสัญลักษณ์เทศบาลตำบลแม่แรง รวมทั้ง ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง แบ่งออกเป็น ประวัติความเป็นมาของกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง ข้อมูลรายชื่อสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวงและคณะทำงาน แบ่งออกเป็น รายชื่อสมาชิกกลุ่ม และจำนวนเงินลงทุน รายชื่อและโครงสร้างกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง แผนที่ผู้ผลิตและผู้จำหน่ายผ้าฝ้ายบ้านดอนหลวง ข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนการผลิตและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าบ้านดอนหลวง รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือและวิธีการดูแลรักษา โดยมีรายละเอียดสำคัญดังนี้

ข้อมูลสภาพทั่วไปของบ้านดอนหลวง

(1) ทำเลที่ตั้ง

บ้านดอนหลวง ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ 7 ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน โดยมีระยะทางห่างจากตัวเมืองจังหวัดลำพูน ไปทางทิศใต้ระยะทาง 15 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 106 สายป่าซาง-ลี้ ระยะทาง 1.5 กิโลเมตร มีข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของตำบลแม่แรงดังนี้

พื้นที่ตำบลแม่แรง ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ด้านทิศใต้ติดต่อกับตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ด้านทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลป่าซาง และตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ด้านทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลท่าตุ้ม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

1.5 กิโลเมตร โดยในเขตตำบลแม่แรงประกอบไปด้วย 11 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านกองงาม หมู่ที่ 2 บ้านแม่แรง หมู่ที่ 3 บ้านต้นผึ้ง หมู่ที่ 4 บ้านดอนตอง หมู่ที่ 5 บ้านหนองเงือก หมู่ที่ 6 บ้านป่าข่า หมู่ที่ 7 บ้านดอนหลวง หมู่ที่ 8 บ้านป่าเบาะ หมู่ที่ 9 บ้านคอนน้อย หมู่ที่ 10 บ้านป่าบุก หมู่ที่ 11 บ้านสันกอดู่ ซึ่งทั้ง 11 หมู่บ้าน เป็นพื้นที่อยู่ภายใต้เขตการปกครองของสำนักงานเทศบาลตำบลแม่แรง

(3) จำนวนประชากร

ในพื้นที่ตำบลแม่แรง จำนวนประชากรทั้งสิ้น 7,491 คน แยกเป็นเพศชาย 3,630 คน เพศหญิง 3,861 คน และมีความหนาแน่นเฉลี่ย 464.90 คน/ตารางกิโลเมตร (ณ วันที่ 30 เมษายน 2553)

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนข้อมูลประชากรในพื้นที่ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

หมู่ที่	หมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร		รวม (คน)
			ชาย (คน)	หญิง (คน)	
1	บ้านกองงาม	361	479	537	1,016
2	บ้านแม่แรง	267	363	373	736
3	บ้านต้นผึ้ง	123	193	178	371
4	บ้านดอนตอง	304	459	449	908
5	บ้านหนองเงือก	574	826	893	1,719
6	บ้านป่าข่า	68	89	86	175
7	บ้านดอนหลวง	307	401	404	805
8	บ้านป่าเบาะ	259	346	387	733
9	บ้านคอนน้อย	117	147	182	329
10	บ้านป่าบุก	97	139	170	309
11	บ้านสันกอดู่	132	172	190	362
รวม		2,609	3,614	3,849	7,463

ที่มา (เทศบาลตำบลแม่แรง, ปี 2553)

จากข้อมูลในตารางที่ 3.1 แสดงถึงจำนวนประชากรทั้งหมดในพื้นที่เทศบาลตำบลแม่แรง มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 2,609 ครัวเรือน ประชากรรวมทั้งหมด 7,463 คน แบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 3,614 คน และเพศหญิง 3,849 คน โดยในพื้นที่หมู่ 7 บ้านดอนหลวง มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 307 ครัวเรือน ประชากรรวม 805 คน แบ่งเป็นเพศชาย 401 คน และเพศหญิง 404 คน

(4) ลักษณะสภาพเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ตำบลแม่แรง ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำสวน และการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมภายในครัวเรือนและการทำหัตถกรรมงานฝีมือ ซึ่งได้แก่ การทอผ้าฝ้ายพื้นเมือง การย้อมผ้า การทำผ้าบาติก โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน และการผลิตสินค้าหัตถกรรมในแต่ละพื้นที่ดังนี้

ตารางที่ 3.2 แสดงการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน และการผลิตสินค้าหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

หมู่ที่	หมู่บ้าน	ลักษณะการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
1	บ้านกองงาม	ผ้ามัดย้อม ผ้าบาติก ไวน์สมุนไพร
2	บ้านแม่แรง	ทำตู้โบราณ การทอผ้า
3	บ้านต้นผึ้ง	ผ้ามัดย้อม ตัดเย็บผ้าพื้นเมือง แกะสลักไม้
4	บ้านดอนดอง	ทำการเกษตร เย็บรองเท้าผ้า
5	บ้านหนองเงือก	การทอผ้า ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือ ไม้แกะสลัก รองเท้ายางรถยนต์
6	บ้านป่าข่า	ทำผลิตภัณฑ์จักสาน เช่น เข่งลำไย
7	บ้านดอนหลวง	การทำผ้า ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือ ไม้แกะสลัก
8	บ้านป่าเบาะ	ผ้าบาติก แปรรูปอาหาร ตัดเย็บเสื้อผ้า ไวน์สมุนไพร
9	บ้านดอนน้อย	การทอผ้า ผลิตภัณฑ์จากผ้า
10	บ้านป่าบุก	ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือ
11	บ้านสันกอดู่	ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือ

ที่มา (เทศบาลตำบลแม่แรง, ปี 2553)

ข้อมูลในตารางที่ 3.2 แสดงลักษณะของการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมและหัตถกรรมในเขตพื้นที่ตำบลแม่แรง อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูน โดยประชากรส่วนใหญ่ มีการประกอบอาชีพ เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าหัตถกรรมที่ประชาชนในพื้นที่มีความชำนาญ ได้แก่ การทำผ้ามัดย้อม การผลิตผ้าบาติก การทอผ้า การผลิตสินค้าแปรรูปจากผ้าฝ้ายทอมือ การตัดเย็บเสื้อผ้า การผลิตสินค้าที่ทำมาจากไม้แกะสลัก และการทำไวน์สมุนไพร โดยมีพื้นที่หลักในการวิจัย คือ พื้นที่หมู่ 7 บ้านดอนหลวง ประชากรในพื้นที่มีความชำนาญในการทอผ้าฝ้าย การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือ การตัดเย็บเสื้อผ้าชุดพื้นเมือง และการแปรรูปสินค้าสำเร็จรูปที่ผลิตจากผ้าฝ้ายทอมือสำหรับใช้ภายในครัวเรือน

(5) ตราสัญลักษณ์เทศบาลตำบลแม่แรง

ตราสัญลักษณ์ของเทศบาลตำบลแม่แรง เป็นรูปผู้หญิงนั่งที่ อันเป็นสัญลักษณ์ของสินค้าเด่นที่ทำการผลิตในพื้นที่หมู่ 7 ตำบลแม่แรง คือ ผ้าฝ้ายทอมือสำหรับใช้ภายในครัวเรือน ในอดีตประชากรผู้หญิงส่วนใหญ่ เมื่อว่างจากการทำนาตามฤดูกาล จะทำการทอผ้าสำหรับใช้ภายในครัวเรือน และในปัจจุบัน ชาวบ้านหลายครัวเรือนได้หันมาประกอบอาชีพทอผ้า และการแปรรูปสินค้าสำเร็จรูปจากผ้าฝ้ายทอมือ จนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในเขตพื้นที่ตำบลแม่แรง จึงทำให้การทอผ้ากลายเป็นสัญลักษณ์ของตราเทศบาลตำบลแม่แรง

ภาพที่ 3.2 แสดงตราเทศบาลตำบลแม่แรง

ที่มา (เทศบาลตำบลแม่แรง, ปี 2553)

ภาพที่ 3.2 แสดงตราสัญลักษณ์ของเทศบาลตำบลแม่แรง เป็นรูปผู้หญิงนั่งก่ ซึ่งใช้เป็นตราสัญลักษณ์ของการผลิตผ้าฝ้ายทอมือของตำบลแม่แรง โดยในพื้นที่เทศบาลตำบลแม่แรง จะมีการผลิตผ้าฝ้ายทอมือที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักกันดีในจังหวัดลำพูน จึงทำให้การผลิตผ้าฝ้ายทอมือกลายมาเป็นสัญลักษณ์ของการดำเนินธุรกิจชุมชนในพื้นที่ตำบลแม่แรง

ประวัติความเป็นมาและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง

(1) ประวัติความเป็นมาของกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง

บ้านดอนหลวง ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เป็นหมู่บ้านชาวไทยของที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ปีพ.ศ. 2352 หรือเมื่อกว่า 200 ปีที่ผ่านมา เดิมชื่อหมู่บ้านกอด่อนในอดีตเป็นพื้นที่สำหรับการค้าวัวควาย ต่อมาในรัชสมัยพระเจ้ากาวิละ ได้มีการกวาดต้อนผู้คนจากเมืองของ ประเทศพม่า เข้ามาตั้งบ้านเรือนเพื่อบูรณะเมืองลำพูน โดยชาวบ้านที่อพยพมาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีเชื้อสายชาวเมืองของในประเทศพม่า เมื่อได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่บ้านดอนหลวง ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ประกอบกับทำเลที่ตั้งของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งอยู่บนที่ดอนสูง จึงมีการเรียกชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านดอนหลวง”

ชาวบ้านดอนหลวง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร และอาชีพหัตถกรรม โดยมีงานหัตถกรรมที่สำคัญ คือ การทอผ้าฝ้าย ซึ่งวัฒนธรรมในการทอผ้ามีความสอดคล้องกับลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน โดยบ้านพักอาศัยของชาวบ้านดอนหลวง มีลักษณะเป็นบ้านไม้ทรงโบราณ ในลักษณะของชาวไทยของ ตัวเรือนนิยมสร้างด้วยไม้ มีบันไดทางขึ้นที่มีหลังคาคลุมยาวไปถึงตัวเรือน มีห้องนอนขนาดใหญ่ที่สามารถพักอยู่อาศัยรวมกันได้ทั้งครอบครัว มีประตูหน้าต่างใช้ไม้ขัดแทนกลอน บริเวณใต้ถุนบ้านมีพื้นที่ยกพื้นสูง เพื่อใช้เป็นบริเวณสำหรับการทอผ้าและการจัดทำเครื่องจักรสาน และยังใช้เป็นสถานที่สำหรับเลี้ยงลูกหลานในเวลากลางวัน ชาวบ้านในพื้นที่ได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมในการทอผ้าสืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน จึงทำให้ภายในบริเวณพื้นที่หมู่บ้านดอนหลวง มีการผลิตและการจำหน่ายผ้าฝ้ายทอมือตั้งอยู่ในบริเวณเส้นทางหลักของหมู่บ้าน โดยชาวบ้านที่เป็นสตรีจะทอผ้าด้วยกี่ไม้แบบโบราณ ในขณะที่เดียวกันมีการออกแบบลวดลายผ้าที่สวยงามภายใต้ภูมิปัญญาของชาวบ้าน พร้อมกับการรักษาวัฒนธรรมและกรรมวิธีการทอผ้าฝ้ายแบบโบราณไว้ ในปัจจุบันยังมีการสาธิตการทอผ้าฝ้ายแบบโบราณ ด้วยกี่ทอผ้าขนาดใหญ่ สามารถใช้

ช่างทอพร้อมกัน 2 คน โดยมีขนาดหน้ากว้างถึง 2 เมตร ซึ่งผ้าฝ้ายทอมือแบบนี้เหมาะสำหรับทำผ้าคลุมเตียง หรือนำไปใช้ประโยชน์ตามความต้องการของลูกค้าได้

ในปี 2532-2547 นายไพศาล สุวรรณรังษี เข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำหมู่บ้าน จึงได้เริ่มมีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้นเป็นครั้งแรก โดยมีการรวบรวมสมาชิกจากกลุ่มกิจกรรมเครือข่ายบ้านดอนหลวง ซึ่งเป็นผู้ผลิตและจำหน่ายผ้าฝ้ายทอมือ และในปี 2535 จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวงขึ้นอย่างเป็นทางการ และมีนางจันทร์ดี สุขสุด เจ้าของร้านจันทร์ดีผ้าฝ้าย เป็นประธานกลุ่มคนแรก ซึ่งผลจากการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง ก่อให้เกิดความร่วมมือในการผลิตและการแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือ เกิดความร่วมมือกันในการจัดจำหน่ายผ้าฝ้ายทอมือ เพื่อมิให้เกิดการแข่งขันทางด้านราคารวมทั้งการมีตัวแทนในนามกลุ่มสำหรับการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แรง และองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูนที่ให้งบประมาณในการก่อตั้งกลุ่มงบประมาณในการจัดงานจำหน่ายสินค้าประจำปี รวมทั้งการติดต่อประสานงานในนามกลุ่มกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ ในการเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับเทคนิคในการทอผ้า การออกแบบลายผ้า และการฟอกย้อมผ้าฝ้ายโดยใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ โดยนับจากการก่อตั้งกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวงได้มีการเปลี่ยนแปลงประธานกลุ่มจากประธานคนแรก คือ นางจันทร์ดี สุขสุด เปลี่ยนเป็นนางศรีนวล เป็งคำตา และนางบุญเมือง คำปัน เจ้าของร้านบุญเมืองผ้าฝ้าย ซึ่งเป็นผู้ผลิตและผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือแบบครบวงจร และเมื่อดำรงตำแหน่งครบวาระจึงได้เปลี่ยนมาเป็นนางบัวเพ็ชร จัดสงคราม และตั้งแต่ปี 2544 จนถึงปัจจุบัน นางสาวอุไร ผ้าเจริญ ได้รับการคัดเลือกให้เป็นประธานกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง โดยมีกลุ่มผู้ผลิตผ้าฝ้ายทอมือแบบครบวงจรของกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง คือ กลุ่มทอผ้าสี่ตะกอก กลุ่มบุญเมืองผ้าฝ้าย กลุ่มทอผ้าฝ้ายทอมือเป็นผ้าผืน กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้าย และกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเศษผ้าฝ้าย ผลจากการก่อตั้งกลุ่มมาได้มีจำนวนสมาชิกเข้าร่วมกลุ่มเพิ่มขึ้นเป็นสมาชิกรวม 108 คน และได้เริ่มมีการระดมเงินทุนจากกลุ่มสมาชิก โดยให้สมาชิกเข้ามาถือหุ้นขั้นต่ำคนละ 1 หุ้น จำนวนถือหุ้นสูงสุดไม่เกิน 10 หุ้น ในราคาหุ้นละ 50 บาท เพื่อนำเงินทุนที่ได้รับมาใช้ในการให้กู้ยืมแก่สมาชิกภายในกลุ่ม

ผลการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง ได้ก่อให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างสมาชิกในการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปจากผ้าฝ้ายทอมือ มีการจัดงานจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือ

ในพื้นที่บ้านดอนหลวงเป็นครั้งแรกในปี 2546 ภายใต้ชื่องาน “แต่งสือวดลาย ผ้าฝ้ายดอนหลวง” โดยงานนี้จัดขึ้นในช่วงสัปดาห์แรกของเดือนเมษายนของทุกปี ภายในงานมีการจัดจำหน่ายสินค้าที่ทางกลุ่มทำการผลิตในราคาพิเศษ การสาธิตการทอผ้าโดยใช้อุปกรณ์และเครื่องมือในการทอผ้าแบบโบราณ และในปี 2554 ได้มีการจัดงานแต่งสือวดลาย ผ้าฝ้ายดอนหลวง เป็นครั้งที่ 9 และมีกำหนดการจัดงานระหว่างวันที่ 1-5 เมษายน 2554

(2) ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง

ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง แบ่งเป็นประเภทสินค้าต่าง ๆ ดังนี้

(2.1) ผ้าฝ้ายทอมือ หน้ากว้าง 1 เมตร และหน้ากว้าง 2 เมตร หรือผ้าฝ้ายที่มีการทอตามความต้องการของลูกค้า เหมาะสำหรับการนำไปตัดเย็บเป็นสินค้าสำเร็จรูปสำหรับการตกแต่งบ้าน เช่น ผ้าม่าน ผ้าคลุมเตียง ผ้าคลุมโต๊ะ หรือนำไปตัดเย็บเป็นผ้าปูนวมสำหรับงานเฟอร์นิเจอร์ เช่น เก้าอี้ โซฟารับแขก เป็นต้น

(2.2) สินค้าในหมวดเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม ได้แก่ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ กระโปรง เสื้อพื้นเมือง เสื้อผ้าฝ้ายสำเร็จรูป ผ้าตัดชุดสตรีธรรมดา ผ้าชั้นทอพื้นที่มีลายปัก ผ้าถุงพื้นเมือง กางเกงพื้นเมือง ตลอดจนการผลิตเสื้อพื้นเมืองตามแบบของลูกค้าสำหรับสุภาพบุรุษ สุภาพสตรี และเด็กในช่วงเทศกาลสำคัญ ๆ ประจำปี เช่น งานสงกรานต์ หรืองานปีใหม่เมือง งานลอยกระทง หรือการตัดเย็บชุดพื้นเมืองสำหรับนักเรียน นักศึกษาในพื้นที่ เป็นต้น

(2.3) สินค้าที่ตัดเย็บจากผ้าฝ้ายทอมือพื้นเมือง เหมาะสำหรับการใช้ตกแต่งบ้าน เช่น ผ้าม่าน ปลอกหมอน ผ้าคลุมทีวี หมอนอิง ตะกร้าผ้า ที่รองนั่ง เป็นต้น

(2.4) สินค้าสำหรับใช้ภายในครัวเรือนและสินค้าที่ระลึก เช่น กล่องใส่กระดาษทิชชู รองเท้าผ้าเหมาะสำหรับสวมใส่ในบ้าน ผ้าเช็ดมือ ผ้ารองแก้วน้ำ กระเป๋าผ้าฝ้าย พรมหน้าเตียง พรมสำหรับปูพื้นใหญ่ พรมปูพื้นตู้เย็น พรมเช็ดเท้า เป็นต้น

ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง จัดเป็นผ้าทอฝ้ายทอมือที่มีคุณภาพดี ทำจากเส้นฝ้ายยืน 2 เส้น จึงทำให้เส้นด้ายมีความทนทาน มีทั้งการผลิตที่ผ่านกระบวนการย้อมโดยใช้สีจากธรรมชาติและการย้อมจากโรงงานที่ทำให้เทคนิคการย้อมสีที่ทนทาน เหมาะสำหรับการใช้งานทั่วไป

รายชื่อสมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง โครงสร้างกลุ่มและผู้ผลิตในพื้นที่

(1) รายชื่อสมาชิกกลุ่ม และจำนวนเงินลงทุน

ในปี 2553 สมาชิกผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง มีสมาชิกรวม 108 คน มีจำนวนหุ้นรวม ทั้งหมด 309 หุ้น โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับรายชื่อสมาชิกกลุ่ม และจำนวนหุ้นที่สมาชิกแต่ละคนลงทุนดังนี้

ตารางที่ 3.3 รายชื่อสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง และจำนวนเงินลงทุนในการเป็นสมาชิกกลุ่ม

อันดับ	รายชื่อสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง	จำนวนหุ้น
1	นางบัวเพชร ชัดสงคราม	10
2	นางเข็มทอง ปาละมี	10
3	นางอรพิน สุขรื่องช้าง	10
4	นางศรีนวล เป็งคำดา	10
5	นางวนิดา กำแพงทิพย์	10
6	นางยุพิน วรรณมะลอก	10
7	นางแสงจันทร์ จันท์จัน	10
8	นางยุพิน นันดา	10
9	นางจันทร์หอม ฝ้ายเจริญ	10
10	นางสุนทรี ทานูโวหาร	10
11	นายอาคม ปาละมี	10
12	นางบัวจร หมั่นศิริ	10
13	นางวันทนา เอการ	10
14	นางศรีทา ธรรมชัดแก้ว	10
15	นางจันทร์นวล หล้ายอง	10
16	นางนิลวรรณ ปันธง	10

อันดับ	รายชื่อสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้าน ดอนหลวง	จำนวนหุ้น
17	นางภัทรนิษฐ์ พลสงฆ์	10
18	นางสาวอุไร ผ้าเจริญ	10
19	นางสุนัน ปาสวัสดิ์	3
20	นางบัวเงิน กาปัญญา	5
21	นางประกายคำ วังธิยอง	2
22	นางเพชร มุตรังยี	2
23	นางอินทรี คำนางข้าว	2
24	นายประภากร สุธรรมยะ	2
25	นางพุดตาล คำยอง	2
26	นางสังวาลย์ แก้วยศ	2
27	นางยุพิน กันธรรม	2
28	นางพิมล ศรีกอก	2
29	นางสังวร เทศวงศ์	2
30	นางไกรสร หอยแก้ว	1
31	นางอำไพ มุตรังยี	1
32	นายสุวรรณ ทำทอง	1
33	นางมลิวรรณ์ พวันนา	1
34	นางบัวบาน พริยาสัยสันติ	10
35	นางสมบุญ ยาจันทร์	4
36	นางวิไลศรี มุตรังยี	2
37	นางเพ็ญศรี สุขลิ้ม	2
38	นางวันทนีย์ จันทร์ศิลป์	2
39	นายเฉลิม ลาวนันท์	2
40	นางนวลตา พริยาสัยสันติ	2
41	นางสาวนงนาร จอมเขียว	2
42	นางพองคำ วงศ์รัตน	2

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

อันดับ	รายชื่อสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้าน ดอนหลวง	จำนวนหุ่น
43	นางเทียมตา ปารีแก้ว	2
44	นางรำพร อะกะเรือน	2
45	นางอำพร มะกอกน้อย	2
46	นางเทียมตา ดีบป่าละ	1
47	นางวันเพ็ญ พิชัยพงศ์	1
48	นางกัณหา แก้วยศ	1
49	นางสุวรรณา พรหมมาชัย	1
50	นางบัวผัน กามะพรหม	1
51	นางจันทร์ศรี กันธรรม	1
52	นางอำพร คำสุวัตร	1
53	นางจันทร์เพ็ญ ญาณะดาล	1
54	นางออนแก้ว ฉางข้าวไชย	1
55	นางมณีวรรณ วันตา	1
56	นางสังวาล ไชยวงค์ษา	1
57	นางจันทร์เพ็ญ สุธรรม	1
58	นางสายฝน อินตาเป็น	1
59	นางเพ็ญศรี เตติตั้ง	1
60	นางบัวเลี่ยม ดีบป่าละ	1
61	นางสุจินดา ดีบป่าละ	1
62	นางอนงค์ ไชยวงค์ษา	1
63	นางอุพิน อะกะเรือน	1
64	นางศรีเรือน กันธรรม	1
65	นางศรีนวล สุตาจันทร์	1
66	นางลัยพร อุดมะโน	1
67	นางศรีสวาท ชุ่มอุ่น	1
68	นางฤทธิ์ วันตา	1
69	นางลัดดา อินชัยวงศ์	1

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

อันดับ	รายชื่อสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้าน ดอนหลวง	จำนวนหุ้น
70	นางบัวผาย กันทะวรรณ	1
71	นางลำดวน สุกันทา	1
72	นางกิจสมัย ปารีแก้ว	1
73	นางจันทร์เพ็ญ เอการ์	1
74	นางประทุมพร มูลรังษี	1
75	นางรจนา ไชริยะ	1
76	นางมัลลิกา อุดมะโน	1
77	นางจันทนา พิริยาสัยสันติ	1
78	นางสายฝน จิตนารินทร์	1
79	นางกุหลาบ แก้วยองผาง	1
80	นางรำพร วงค์ชัย	1
81	นางสาวสาคร ดวงบุผา	3
82	นางสมพร เตจาคำ	1
83	นางบัวเย็น ปารีแก้ว	1
84	นางบัวลัก นูโอบา	1
85	นางใบ อินสว่าง	1
86	นางนิภาพรรณ ลิ้มพานิช	1
87	นางชนันทรณ์ ไหมหลวงกาศ	1
88	นางบัวจันทร์ ปาระมี	1
89	นางจันทร์เพ็ญ กันธรรม	1
90	นางปรานี มูลรังษี	1
91	นางภัทราภรณ์ วงค์ชมพู	1
92	นางศรีพรรณ พิริยาสัยสันติ	1
93	นางเกษร หวันแก้ว	1
94	นางเหรียญทอง ฉางข้าวไชย	1
95	นางจันทร์ฟอง กิตีวรรณ	1
96	นางรส ปารีแก้ว	1

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

อันดับ	รายชื่อสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้าน ดอนหลวง	จำนวนหุ่น
97	นางบุญยวง ขางตลาด	1
98	นางลัย ปัญญาสุข	1
99	นางพองจันทร์ ผลเสียมศักดิ์	1
100	นางแดง เสาร์สิงห์	1
101	นางพัฒนา แก้วของผาง	1
102	นางแสงจันทร์ วงค์ชัย	1
103	นางขจร อุดมะโน	1
104	นางศรีวรรณ ปาระมี	1
105	นางจินตนา หน่อชัย	1
106	นางพองศรี กันธรรม	1
107	นางวิไลา แก้วยศ	1
108	นางสาวอัญชลี หล้ายอง	1

ที่มา (ศูนย์หัตถกรรมผ้าฝ้ายบ้านดอนหลวง, ปี 2553)

ข้อมูลในตารางที่ 3.3 แสดงถึงรายชื่อสมาชิกและจำนวนหุ่นที่สมาชิกแต่ละคน มีการลงทุนในกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง ประกอบไปด้วยจำนวนสมาชิกรวม 108 คน และมีจำนวนหุ่นที่ถือรวมทั้งหมด 309 หุ่น โดยมีสมาชิกถือหุ่นใหญ่อยู่ในอันดับ 1-18 มีการถือหุ่นคนละ 10 หุ่น ซึ่งผู้ถือหุ่นในจำนวนนี้ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ก่อตั้งกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวงมาตั้งแต่เริ่มแรก และสมาชิกส่วนใหญ่ จะถือหุ่นขั้นต่ำ ถือ คนละ 1 หุ่น

(2) รายชื่อและโครงสร้างกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง

การจัดตั้งกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง เปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้งคณะทำงาน ซึ่งจะมีการคัดเลือกจากสมาชิกกลุ่ม เพื่อติดต่อประสานงานในนามกลุ่มกับหน่วยงานของรัฐบาล การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการออกแบบผ้าฝ้ายทอมือ การเข้าร่วมออกร้านจำหน่ายผ้าฝ้ายทอมือในนามกลุ่ม การคัดเลือกสินค้าสำหรับนำมาแสดงในงานประจำปี การ

จำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ผลิตจากสมาชิกภายในร้านค้าของศูนย์หัตถกรรมบ้านดอนหลวง ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีการจัดขึ้นในนามกลุ่ม ปัจจุบันกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง มีที่ปรึกษาเป็นอดีตประธานกลุ่มสองท่าน คือ นางบัวเพ็ชร ชัดสงคราม และนางบุญเมือง คำปัน โดยในปี 2553 มีคณะทำงานของกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวงดังนี้

ภาพที่ 3.3 แสดงรายชื่อและโครงสร้างกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง ที่มา (ศูนย์หัตถกรรมบ้านดอนหลวง, 2553)

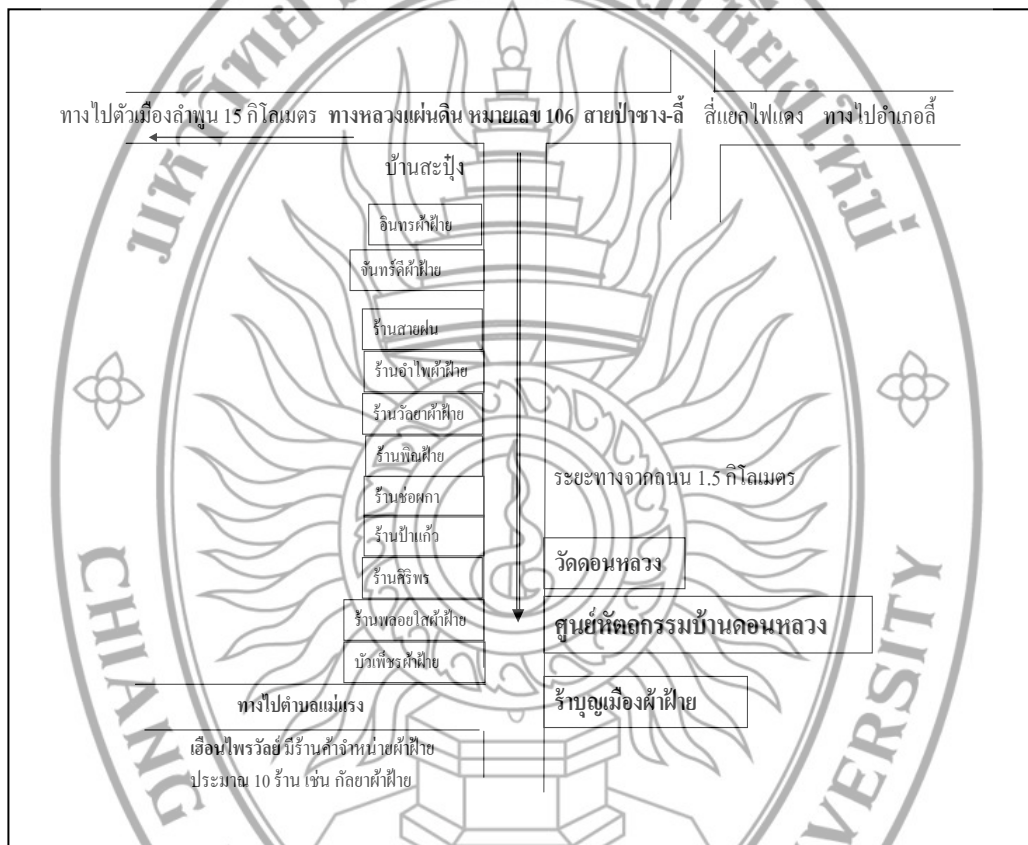
ภาพที่ 3.3 แสดงรายชื่อและโครงสร้างกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง ในปี 2552-2553 ประธานกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง คือ นางสาวอุไร ฟ้าเจริญ และรองประธานกลุ่ม คือ นางสมบุรณ์ ยาจันทร์ มีการแบ่งฝ่ายในการบริหารงานของกลุ่มออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายการเงินและบัญชี มีนางนงคราญ กันธรรม ดูแลงานทางด้านการเงินและบัญชีในนามกลุ่ม ฝ่ายการผลิตของกลุ่ม มีนางทองใบ ดวงไชยวงษ์ ดูแลงานทางด้านการผลิตและแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือในนามกลุ่ม และฝ่ายการตลาด มีนางอัมพร คำสุวัตร ดูแลงานทางด้านการตลาดและการจัดจำหน่ายสินค้าในนามกลุ่ม และการติดต่อประสานงานเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมทั้งหมดของกลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง มีการติดต่อผ่านประธานกลุ่ม คือ นางสาวอุไร ฟ้าเจริญ

(3) แผนที่ผู้ผลิต และผู้จัดจำหน่ายผ้าฝ้ายบ้านดอนหลวง

การจัดจำหน่ายผ้าฝ้ายทอมือของบ้านดอนหลวง มีการจำหน่ายโดยการจัดตั้งร้านค้าในบริเวณสองฝั่งถนนทางเข้าหมู่บ้านดอนหลวง รวมทั้งการจำหน่ายผ่านร้านค้าปลีกใน

บริเวณตรงข้ามกับวัดคอนหลวง รวมทั้งการจัดแสดงวิธีการทอผ้าด้วยกี่ทอผ้าแบบโบราณ และการทอผ้าด้วยกี่ขนาดใหญ่ โดยใช้ช่างทอพร้อมกัน 2 คน และการทดลองใช้เครื่องมือต่าง ๆ เช่น อีดฝ้าย กัง ชาลูน กงผัดหลอด เปีย กวงกว้าง บ่าก๊วก หลักฮ้วน เป็นต้น มีการแสดงสาธิตการทอผ้า ภายในงานจัดจำหน่ายสินค้าประจำปี ภายใต้ชื่องาน “แต่งสีอวดลาย ผ้าฝ้ายคอนหลวง” ในช่วงต้นเดือนเมษายนของทุกปี

แผนที่ผู้ผลิตและผู้จำหน่ายผ้าฝ้ายในบ้านคอนหลวงมีดังนี้

ภาพที่ 3.4 แสดงรายชื่อผู้ผลิตและผู้จำหน่ายผ้าฝ้ายทอมือบ้านคอนหลวง
ที่มา (ศูนย์หัตถกรรมบ้านคอนหลวง, 2553)

ภาพที่ 3.4 แสดงรายชื่อผู้ผลิตและผู้จำหน่ายผ้าฝ้ายทอมือบ้านคอนหลวง โดยพื้นที่ตั้งของบ้านคอนหลวงอยู่ห่างจากตัวเมืองลำพูนไปทางทิศใต้ระยะทาง 15 กิโลเมตร ตั้งอยู่ในอำเภอป่าซาง และที่ตั้งของบ้านคอนหลวง สามารถเข้าได้โดยผ่านทางเข้าบ้านสะปึ่ง และมีระยะทางจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 106 สายป่าซาง-ลี้ ระยะทาง 1.5 กิโลเมตร โดยในบริเวณทางเข้าหมู่บ้าน จะมีร้านค้าจำหน่ายผ้าฝ้ายทอมือตั้งอยู่ริมสองฝั่งถนนจนถึงบริเวณวัดคอนหลวง มีจุดเริ่มต้นจากร้าน

อินทรีผ้าฝ้าย ร้านจันทร์ผ้าฝ้าย จนถึงกลุ่มร้านค้าที่ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามวัดคอนหลวง เช่น ร้านสายฝน ร้านอำเภอผ้าฝ้าย ร้านวิทยาลัยผ้าฝ้าย ร้านพินผ้าฝ้าย ร้านซ่อมผกา ร้านศิริพร ร้านป่าแก้ว ร้านพลอยใส ผ้าฝ้าย และบัวเพชรผ้าฝ้าย โดยพื้นที่ฝั่งตรงข้ามถนน จัดเป็นศูนย์หัตถกรรมบ้านคอนหลวง ซึ่งเป็นร้านค้าจำหน่ายผ้าฝ้ายทอมือในนามกลุ่มทอผ้าบ้านคอนหลวง ร้านบุญเมืองผ้าฝ้าย และยังมีเรือนไพรวัลย์ ซึ่งเป็นพื้นที่แบ่งให้เช่าสำหรับร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือและสินค้าพื้นเมืองอื่น ๆ มีร้านค้าย่อยจำหน่ายสินค้าที่ผลิตจากผ้าฝ้ายทอมืออีกประมาณ 10 ร้านค้า

ขั้นตอนและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าฝ้ายบ้านคอนหลวง

(1) ขั้นตอนการผลิตผ้าฝ้ายบ้านคอนหลวง

กระบวนการผลิตผ้าฝ้ายทอมือ เป็นการผลิตผ้าฝ้ายโดยใช้วัสดุที่ผลิตจากธรรมชาติ และใช้แรงงานคนในการทอด้วยมือ โดยมีกระบวนการผลิตดังนี้

(1.1) เริ่มต้นจากการคัดเลือกฝ้าย โดยการเลือกฝ้ายที่มีลักษณะปุยสวย นำมาตากแดด พร้อมกับคัดเลือกสิ่งสกปรก ตัวแมลงและขี้ตาฝ้ายออก นำดอกฝ้ายมาปั่นเพื่อแยกเอาเมล็ดฝ้ายออกจากปุยฝ้าย จะทำให้ได้ปุยฝ้ายที่มีลักษณะขนปุยสวยงาม

(1.2) นำปุยฝ้ายไปคลึงเป็นก้อนเป็นลูกด้วยไม้พันลูกหี เพื่อให้ปุยฝ้ายรวมกันเป็นก้อนติดกับไม้ เรียกว่า การกักลูกหี จากนั้นนำไปสู่ขั้นตอนการปั่นฝ้ายจากลูกหี เพื่อให้ได้เส้นด้าย

(1.3) นำเส้นด้ายที่ปั่นเป็นใยฝ้าย มาม้วนเป็นวงเกลียว เรียกว่า ใจฝ้าย จากนั้นนำไปลงแปรงและทำการย้อมสีโดยใช้วัสดุจากธรรมชาติ เช่น สีแดงได้จากเปลือกไม้ หรือสีคราม แล้วนำไปตามแดดให้แห้ง

(1.4) นำเส้นด้ายที่ผ่านการย้อมสีแล้ว มากรอด้วยที่ทอฝ้าย พร้อมกับการต่อเส้นด้ายที่ผ่านการย้อมสีเป็นเกลียว เพื่อให้สีของเส้นด้ายเป็นเส้นเดียวกัน พร้อมกับการแยกด้ายเส้นยืนจากด้ายเส้นเดียวที่พันอยู่ เพื่อให้ได้เส้นด้ายอยู่ด้วยกันเป็นชุดตามสีและจำนวนเส้นที่ต้องการ

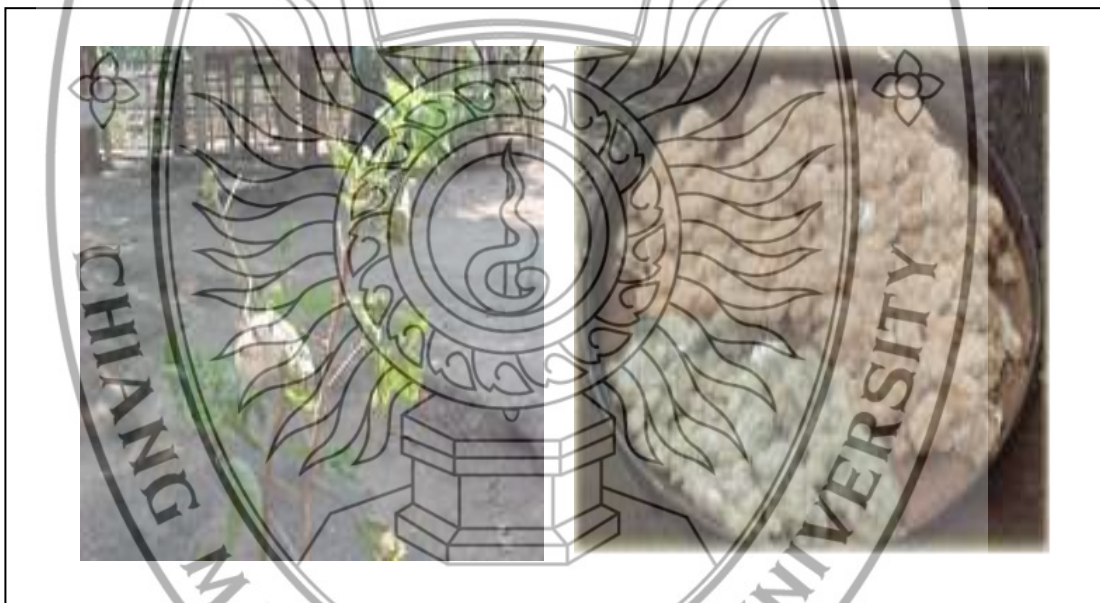
(1.5) นำเส้นด้ายเส้นยืน ไปประกอบกับเส้นด้ายอื่น ๆ พร้อมกับการจึงด้ายเส้นยืนประกอบกับโครงของกี่ ร่วมกับอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ฟืม กระสวย มะลูเล่น สะป้าน เพื่อใช้พันจึงด้ายเส้นยืนในตอนเริ่มต้นของการทอผ้า ปัจจุบันด้ายเส้นยืน นิยมใช้ฝ้ายที่ผลิตจากโรงงานแทน เนื่องจากมีความเหนียวและขาดยากกว่าด้ายที่ทอด้วยมือ

(1.6) ทำการทอผ้าตามลวดลายสี และรูปแบบที่ต้องการ โดยช่างทอที่มีความชำนาญ

(2) อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการผลิตผ้าฝ้าย

(2.1) ฝ้าย

กระบวนการผลิตผ้าฝ้ายทอมือ เริ่มจากการคัดเลือกฝ้ายที่เหมาะสมสำหรับใช้ทอ ฝ้าย โดยฝ้ายพื้นเมืองมีอยู่ 2 พันธุ์ แบ่งตามลักษณะของปุยฝ้าย คือ พันธุ์ที่ให้ปุยสีขาว ที่พบเห็นอยู่ทั่วไป ส่วนอีกพันธุ์หนึ่ง เป็นพันธุ์ที่ให้ปุยสีน้ำตาลอ่อน ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า สีขี้ตุน หรือสีตุน พันธุ์หลังเป็นพันธุ์ที่หายาก ปุยที่ให้สีนี้ ไม่ค่อยพุ่มเหมือนพันธุ์สีขาว และป็นยากกว่าสีขาว แต่สีตุนเป็นสีที่สวยงามตามธรรมชาติ ชาวบ้านจะเริ่มปลูกฝ้ายกันราวเดือนพฤษภาคม จะเก็บดอกฝ้ายราวเดือนพฤศจิกายน ในช่วงที่ดอกแก่เก็บได้ก็ต้องรีบเก็บก่อนที่ฝ้ายจะร่วงลงพื้น มิฉะนั้นเมื่อปุยฝ้ายสัมผัสกับความสกปรกของพื้นดิน อาจจะทำให้ฝ้ายเสียหาย หรือต้องเสียเวลาเก็บสิ่งสกปรกทิ้ง ฝ้ายที่เก็บแล้วต้องเอาออกมาตาก ดูตัวแมลงแล้วคัดเลือกเอาชนิดที่ปุยสวย คัดสีดำฝ้ายที่เป็นสิ่งสกปรกติดปุยออกทิ้งไป

ภาพที่ 3.5 แสดงถึงลักษณะฝ้าย

ที่มา (ศูนย์หัตถกรรมบ้านดอนหลวง, 2553)

ภาพที่ 3.5 แสดงถึงลักษณะของต้นฝ้ายและปุยฝ้ายที่ใช้ผลิตเป็นเส้นด้าย โดยฝ้ายที่ใช้ในการผลิตแบ่งตามลักษณะของปุยฝ้าย คือ พันธุ์ที่ให้ปุยสีขาว และพันธุ์ที่ให้ปุยสีตุน โดยจะมีการคัดเลือกปุยจากดอกฝ้าย แล้วนำปุยฝ้ายไปตากแดด พร้อมกับการคัดเลือกปุยที่สวยและเลือกสิ่งสกปรกที่ติดมากับปุยออก เพื่อนำฝ้ายไปผลิตเป็นเส้นด้ายต่อไป

(2.2) อัดฝ้าย

อัดฝ้าย เป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับปั่นเอาเมล็ดฝ้ายออกจากปุยฝ้าย ทำจากไม้ ประกอบด้วยส่วนที่เป็นเกลียวคล้ายฟันเฟือง เรียกว่า ปูอัด มี 2 อัน ทำหน้าที่ขัดกันเป็นฟันเฟือง เพื่อให้สามารถหมุนอัดฝ้ายได้ ส่วนที่ต่อจากฟันเฟือง เรียกว่า แม่เหื่ออัด มีไม้ลิ้มสอดไว้เพื่อปรับขนาดความกว้างหรือแคบของช่องแม่เหื่ออัด ตามขนาดของเมล็ดฝ้าย เมื่อผู้ใช้หมุนอัดฝ้าย เมล็ดฝ้ายก็จะถูกคัดออกจากปุยฝ้าย และที่แม่เหื่ออัด จะมีฝารองรับฝ้ายเพื่อเป็นทางให้ฝ้ายไหลลงสู่ตะกร้ามิให้ไหลออกจากตะกร้า

ภาพที่ 3.6 แสดงลักษณะของอัดฝ้าย
ที่มา (ศูนย์หัตถกรรมบ้านดอนหลวง, 2553)

ภาพที่ 3.6 แสดงลักษณะของอัดฝ้าย ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับปั่นเอาเมล็ดฝ้ายออกจากปุยฝ้าย โดยอัดฝ้ายทำจากไม้เนื้อแข็ง ที่มีลักษณะขัดกันเป็นฟันเฟือง เพื่อให้สามารถหมุนอัดฝ้ายได้

(2.3) กังและชาลูน

กัง เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการยี่งฝ้ายหรือคิดฝ้าย มีรูปร่างลักษณะคล้ายคันธนู ตัวกังทำด้วยไม้ไผ่เหลาให้โค้ง ส่วนสายกังทำด้วยหวาย สายกังต้องเหลาให้ละเอียดเฉพาะส่วนที่เป็นผิวหวาย เพื่อมิให้ฝ้ายติดสายกังซึ่งสายกังจะต้องมันและลื่น

ชาลูน คือ กระบุง หรือตะกร้าสานขนาดใหญ่ ทำด้วยไม้ไผ่ตามแบบโบราณใช้ร่วมกับ กัง โดยหลังจากการยิงฝ้ายด้วยกัง จะวางชาลูนนอนตะแคงเอาไว้ ซึ่งชาลูนต้องยาวได้ขนาดกับกัง

ภาพที่ 3.7 แสดงลักษณะของกังและชาลูน
ที่มา (ศูนย์หัตถกรรมบ้านดอนหลวง, 2553)

ภาพที่ 3.7 แสดงถึงลักษณะของกัง ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการยิงฝ้าย หรือดัดฝ้าย มีลักษณะคล้ายคันธนู โดยตัวกังทำจากไม้ไผ่เหลาให้โค้ง ส่วนชาลูน คือ กระบุง หรือตะกร้าสานขนาดใหญ่ที่ทำจากไม้ไผ่ใช้สำหรับยิงฝ้ายด้วยกัง

(2.4) ไม้พันลูกหลี

ไม้พันลูกหลี คือ ไม้ที่ใช้เป็นแกนกลางในการพันหรือคลึงปุยฝ้ายให้เป็นก้อนติดกับไม้ ทางล้านนาจะเรียกว่าการกักลูกหลี ซึ่งไม้พันลูกหลีจะทำมาจากไม้ไผ่เหลาให้กลม มีลักษณะคล้ายกับไม้ตะเกียบแต่มีขนาดยาวกว่าตะเกียบ ส่วนแป้นลูกหลีใช้เป็นแป้นรองในการกักลูกหลี ทำด้วยไม้ หรืออาจจะเอาเก้าอี้รองนั่งมาใช้แทนแป้นลูกหลีก็ได้ เมื่อพันลูกหลีเสร็จหนึ่งลูกก็จะถอดลูกหลีออกจากไม้พันลูกหลีและวางลูกหลีเอาไว้แล้วทำลูกใหม่ต่อไป

ภาพที่ 3.8 แสดงลักษณะของไม้พันลูกหยี
ที่มา (ศูนย์หัตถกรรมบ้านคอนหลวง, 2553)

ภาพที่ 3.8 แสดงถึงลักษณะของไม้พันลูกหยี ซึ่งเป็นไม้ที่ใช้เป็นแกนกลางในการปั่น หรือ คลึงปุยฝ้ายให้เป็นก้อนติดกับไม้พันลูกหยี ก่อนนำไปสู่ขั้นตอนการปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นด้ายต่อไป

(2.5) กงผัดหลอด

กงผัดหลอดเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการปั่นฝ้ายจากลูกหยีให้เป็นเส้นด้าย เริ่มต้นจากการนำเส้นด้ายที่จะใช้เป็นเส้นเริ่มต้น ไปผูกไว้ในส่วนที่เรียกว่า แหว่ หรือ แหวนของฝ้าย จากนั้นก็นำลูกหยีมาวางทาบใส่เส้นด้ายเริ่มต้น แล้วใช้มือขวาหมุนฝ้ายเพื่อให้วงล้อของฝ้ายหมุน ส่วนมือซ้ายจะใช้ดึงลูกหยีที่วางทาบกับเส้นด้ายเริ่มต้นดังกล่าว ซึ่งการทำเช่นนี้จะเป็นผลทำให้ฝ้ายหรือลูกหยีค่อย ๆ เชื่อมต่อกับเส้นด้ายเริ่มต้นกลายเป็นเส้นเดียวกัน การดึงลูกหยีจะต้องดึงด้วยน้ำหนักมือที่พอดี เพื่อให้ได้เส้นด้ายที่มีขนาดสม่ำเสมอไม่เป็นเส้นใหญ่ หรือ เล็กจนเกินไป และเส้นด้ายไม่ขาดในขณะที่ปั่นฝ้าย โดยใยฝ้ายที่ถูกปั่นเป็นเส้นแล้วจะถูกหมุนกรอไปอยู่ในส่วนที่เรียกว่า แหว่ ที่ทำหน้าที่ในการกรอด้าย และฝ้ายจะมีขนาดข้างเดียว ทั้งนี้เพื่อให้ฝ้ายสามารถเอียงเข้าหาผู้ปั่นฝ้าย ซึ่งจะทำให้ผู้ปั่นฝ้ายนั่งปั่นฝ้ายได้สบายมากขึ้น

ภาพที่ 3.9 แสดงลักษณะของกงผัดหลอด
ที่มา (ศูนย์หัตถกรรมบ้านดอนหลวง, 2553)

ภาพที่ 3.9 แสดงถึงลักษณะของอุปกรณ์กงผัดหลอด ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการปั่นฝ้ายจาก
ลูกหยีให้เป็นเส้นด้าย

(2.6) เปียและที่ทบฝ้าย

เปียเป็นเครื่องมือในการถอดเส้นด้าย เมื่อบั่นฝ้ายจากลูกหยีแล้วนำไปใส่เข้าไป
ในแห้วของเปียจนเรียบร้อยแล้ว ฝ้ายจะกลายเป็นเส้นด้าย จากนั้นจะทำการถายเส้นด้ายจากแห้วมาทำ
เป็นลักษณะม้วน โกงใส่ในเปียจนกระทั่งหมดจากแห้ว แล้วทำการถอดเส้นด้ายออกจากเปีย จะได้
เส้นด้ายเป็นวง แล้วปิดม้วนไว้เป็นเกลียว เรียกว่า ใจฝ้าย หรือเจ็ดฝ้าย จากนั้นจะนำใจฝ้ายไปผ่าน
กระบวนการย้อมสีต่อไป

ที่ทบฝ้าย มีลักษณะเป็นโครงไม้เนื้อแข็ง เหมาะใช้สำหรับการทบฝ้ายให้เป็น
ม้วน วิธีการใช้เหมือนกับเปีย แต่สามารถม้วนฝ้ายเป็นเกลียวได้ในปริมาณที่มากกว่า

ภาพที่ 3.10 แสดงลักษณะของเป็ยและที่ทอฝ้าย

ที่มา (ศูนย์หัตถกรรมบ้านคอนหลวง, 2553)

ภาพที่ 3.10 แสดงถึงลักษณะของอุปกรณ์เป็ยและที่ทอฝ้าย โดยเป็ยใช้สำหรับการถ่าเส้นด้ายให้มีลักษณะเป็นม้วนโค้ง เพื่อนำไปสู่กระบวนการย้อมสี ในขณะที่ที่ทอฝ้ายมีลักษณะการใช้งานเหมือนกัน แต่สามารถม้วนเส้นด้ายได้ในปริมาณที่มากกว่า

(2.7) กวงกว้างและบ่าก๊วก

กวงกว้างและบ่าก๊วก เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการต่อเส้นด้ายที่ผ่านการย้อมสีแล้ว เพื่อให้สีเดียวกันเป็นเส้นเดียวกัน โดยการนำใจด้ายที่ย้อมสีแล้วไปสวมคล้องกวงกว้าง แล้วเอาปลายด้ายข้างหนึ่งไปผูกไว้ที่รูของบ่าก๊วก แล้วนำบ่าก๊วกไปใส่ในแกนหมุนที่เรียกว่า หางเห็น หลังจากนั้นนำมาหมุนบ่าก๊วกเพื่อเป็นการต่อด้ายจากกวงไปสู่บ่าก๊วก เมื่อมีการหมุนด้ายหมดจากกวง จะทำให้ด้ายทั้งหมดไปพันอยู่ที่บ่าก๊วก จากนั้นก็ถอดบ่าก๊วกออกจากแกนหมุน หรือหางเห็น วางไว้ แล้วทำลักษณะอย่างเดียวกันนี้สำหรับใจด้ายสีอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งด้ายที่ต่อเป็นเส้นเดียวกันแล้วส่วนหนึ่งจะมีการถ่าด้ายจากบ่าก๊วกเข้าสู่หลอดด้ายโดยใช้แผ่น เพื่อนำหลอดด้ายไปใส่ในกระสวย สำหรับใช้เป็นด้ายเส้นพุ่งต่อไป

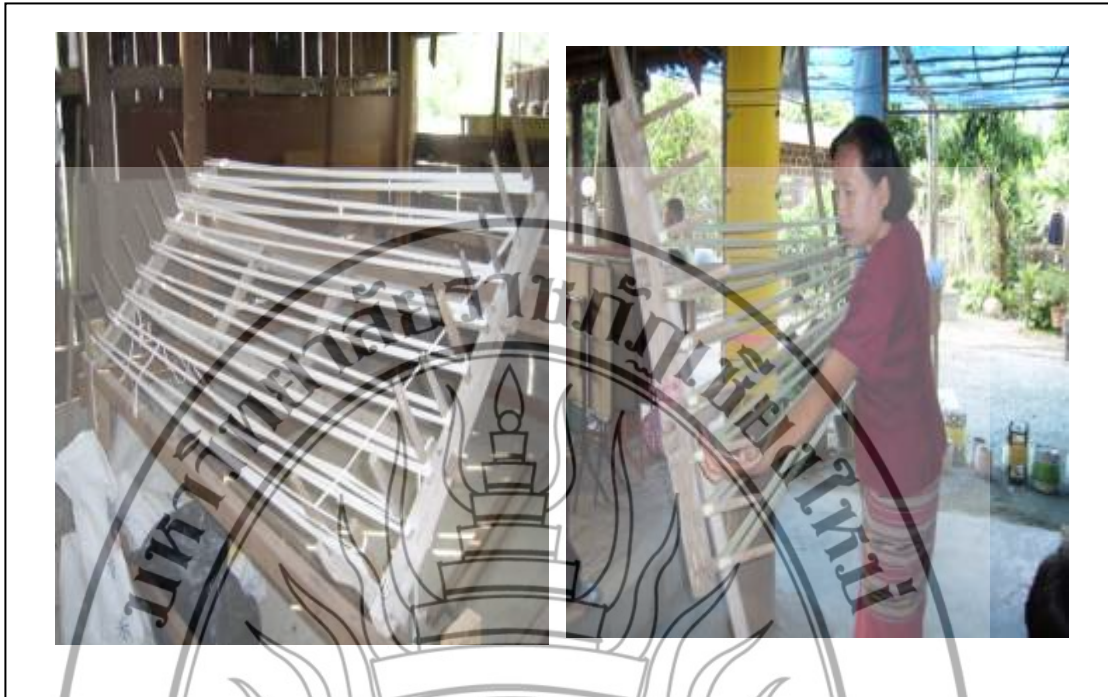
ภาพที่ 3.11 แสดงลักษณะของกวงกว้างและป่าแก้ว

ที่มา (ศูนย์หัตถกรรมบ้านดอนหลวง, 2553)

ภาพที่ 3.11 แสดงลักษณะของกวงกว้างและป่าแก้ว ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการต่อเส้นด้ายที่ผ่านการย้อมสี เพื่อให้เป็นเส้นเดียวกัน โดยป่าแก้วเป็นเครื่องมือสำหรับพันด้ายที่หมุนจากกวงกว้าง

(2.8) หลักฮ้วน หรือผ่าขงจิ้นหูก

หลักฮ้วน หรือผ่าขงจิ้นหูก เป็นอุปกรณ์ที่ใช้จัดแยกด้ายเส้นยืนจากด้ายเส้นเดี่ยวนที่พันอยู่กับป่าแก้วให้ด้ายอยู่กันเป็นชุดตามสีและจำนวนเส้นที่ต้องการ โดยการดึงเส้นด้ายจากป่าแก้วไปจึงบนหลักฮ้วน จะทำให้ด้ายไขว้ไปมาซึ่งจะต้องดึงด้ายให้ตึง เพื่อมิให้ด้ายไหลมารวมกันจนด้ายหมดจากป่าแก้ว จากนั้นทำการถอดด้ายออกจากหลักฮ้วนหูกโดยทำการถอดสลับไปมาแล้วมัดด้ายที่ถอดออกมาให้เป็นชุด ๆ ตามที่ได้ฮ้วนและการวนสลับเอาไว้ เมื่อทำเสร็จแล้วก็จะได้ด้ายเส้นยืนเพื่อเตรียมขึ้นก็ต่อไป ทั้งนี้หากต้องการเส้นด้ายที่มีขนาดยาว สามารถขยายความกว้างของหลักฮ้วนด้ายออก เนื่องจากหลักฮ้วนด้ายจะมีลิมที่สอดไว้ที่หลักเพื่อใช้ในการปรับความกว้างของหลักฮ้วนด้ายไว้

ภาพที่ 3.12 แสดงลักษณะหลักฮ้วน หรือผ้าขอล้นทูก
ที่มา (ศูนย์หัตถกรรมบ้านดอนหลวง, 2553)

ภาพที่ 3.12 แสดงลักษณะของเครื่องมือหลักฮ้วน หรือผ้าขอล้นทูก ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดแยกด้ายเส้นยืนจากเส้นเดี่ยวนที่พันอยู่กับบักวก เพื่อให้ด้ายอยู่กันเป็นชุดตามสี และจำนวนเส้นที่ต้องการ

(2.9) กี่ทอผ้า

กี่ทอผ้าเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้าที่ประกอบด้วยส่วนประกอบต่าง ๆ เช่น ฟืม กระสวย มะตูแล่น สะป้าน ไม้ตั้นย่า และส่วนอื่น ๆ เป็นโครงของกี่เพื่อใช้พันจึงฝ้ายเส้นยืนในตอนเริ่มต้นของการทอผ้า ซึ่งด้ายเส้นยืนในปัจจุบัน นิยมใช้เส้นฝ้ายยืนที่มีการผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมแทน เนื่องจากเส้นด้ายมีความเหนียวและขาดยากกว่าเส้นด้ายที่ทอด้วยมือ ซึ่งถ้าทิ้งไว้นาน จะทำให้ด้ายเส้นยืนเปื่อย เป็นส่วนหนึ่งของโครงที่อยู่ด้านล่างข้างหน้าที่ใช้ในการพาดด้ายเส้นยืนเข้าสู่ฟืม

ภาพที่ 3.13 แสดงถึงลักษณะของกี่ทอผ้า
ที่मा (ศูนย์หัตถกรรมบ้านดอนหลวง, 2553)

ภาพที่ 3.13 แสดงถึงลักษณะของกี่ที่ใช้สำหรับทอผ้าที่มีอุปกรณ์ประกอบต่าง ๆ เช่น ฟืม กระสวย มะตูเล่น สะปัน ไม้ตันท้าย และส่วนอื่นๆ ที่ยึดประกอบเป็นโครงของกี่ เพื่อใช้พันขึงฝ้าย เส้นยืนในตอนเริ่มต้นของการทอผ้า

(2.10) อุปกรณ์ประกอบอื่นๆ ที่ใช้ในการประกอบกี่สำหรับทอผ้า

อุปกรณ์อื่นๆ ที่ใช้ประกอบโครงสร้างของกี่สำหรับใช้ในการทอผ้ามีดังนี้

(2.10.1) เขาฟืม เขาฟืมเป็นส่วนที่ใช้ร้อยด้ายหัว ซึ่งเป็นเส้นด้ายขาวจาก โรงงาน มีความหนาและยืดหยุ่นมากกว่าปกติ ด้ายหัวจะเป็นด้ายที่ร้อยด้ายเส้นยืนอีกทีหนึ่ง เพื่อ แยกด้ายเส้นยืนแต่ละเส้นเข้าสู่ฟืม

(2.10.2) สะปัน โดยสะปันมีลักษณะเป็นไม้ท่อนกลม ๆ ใช้สำหรับม้วนผ้าที่ ทอแล้ว ซึ่ง สะปันจะอยู่ติดกับที่นั่งของช่างทอ เวลาใช้ให้หมุนเข้าหาตัวเพื่อเก็บผ้าส่วนที่ทอเสร็จ แล้วเอาไว้เพื่อที่จะได้ทอส่วนที่เหลือต่อไป

ภาพที่ 3.14 แสดงลักษณะของเข่าฟืมและสะปันที่ใช้ประกอบกี่ทอผ้า
ที่मा (ศูนย์หัตถกรรมบ้านดอนหลวง, 2553)

จากภาพที่ 3.14 แสดงลักษณะของเข่าฟืม ซึ่งเป็นส่วนที่ใช้ร้อยด้ายหัว ซึ่งเป็นด้ายขาวจาก
โรงงาน มีความหนาและยืดหยุ่นมากกว่าปกติ ด้ายหัวจะเป็นด้ายที่ร้อยด้ายเส้นขึ้นอีกทีหนึ่ง เพื่อ
แยกด้ายเส้นขึ้นแต่ละเส้นเข้าคู่ฟืม ในขณะที่สะปัน เป็นไม้ท่อนกลม ๆ ใช้ม้วนผ้าที่ทอแล้ว โดย
สะปันอยู่ติดกับที่นั่งของช่างทอ ใช้หมุนเข้าหาตัวเพื่อเก็บผ้าส่วนที่ทอเสร็จแล้วเอาไว้เพื่อที่จะได้
ทอส่วนที่เหลือต่อไป

(2.10.3) มะตูแล่น โดยมะตูแล่น มีลักษณะคล้ายรอกจำนวน 2 อัน แขนลงมา
จากโครงกี่ ทำหน้าที่ยกเข่าฟืมขึ้นลง

(2.10.4) ไม้ตีนย่ำ ปกติไม้ตีนย่ำจะตั้งอยู่บริเวณส่วนล่างของกี่ โดยช่างทอจะใช้
เท้าเหยียบ เพื่อสับด้ายเส้นขึ้นให้ห่างออกจากกัน แล้วร้อยด้ายด้วยกระสวยอีกทีหนึ่ง

ภาพที่ 3.15 แสดงลักษณะของมะตูแล่นและไม้ตีนย่ำที่ใช้ประกอบเครื่องทอผ้าที่มา (ศูนย์หัตถกรรมบ้านคอนหลวง, 2553)

จากภาพที่ 3.15 แสดงลักษณะของมะตูแล่นที่มีลักษณะคล้ายรอกจำนวน 2 อัน ที่แขวนลงมาจากโครงไม้ ทำหน้าที่ยกเขาฟืมขึ้นลง และไม้ตีนย่ำที่ตั้งอยู่ส่วนล่างของเครื่อง ใช้เพื่อเหยียบสับด้ายขึ้นให้ห่างออกจากกัน แล้วร่อนด้ายด้วยกระสวยอีกที

(2.10.5) ไม้ขัด โดยไม้ขัด เป็นไม้ไผ่ขนาดสั้น ๆ 2 อัน มีไว้ขัดด้ายเส้นขึ้นบนก็เพื่อปรับความตึงความหย่อนของด้ายเส้นขึ้นให้พอดี มิให้ตึง หรือหย่อนจนเกินไป มิฉะนั้นก็จะทอผ้าออกมาไม่สวย

(2.10.6) กระสวยหรือสวย ใช้สำหรับใส่ด้ายเส้นพุ่ง เพื่อร่อนด้ายสำหรับการต่อลายหรือขึ้นลาย กระสวยนิยมทำด้วยไม้มีรูปร่างลักษณะคล้ายเรือยาว และด้ายเส้นพุ่ง คือ ด้ายที่ได้จากการปั่นฝ้าย มีสีสันทตามลายที่ช่างทอต้องการ

ภาพที่ 3.16 แสดงลักษณะของไหมขัดและกระสวย หรือสวยที่ใช้ประกอบที่ทอผ้า
ที่มา (ศูนย์หัตถกรรมบ้านดอนหลวง, 2553)

จากภาพที่ 3.16 แสดงลักษณะของไหมขัด ที่ทำจากไหมไผ่ขนาดสั้น 2 อัน เพื่อเอาไว้นัดด้าย
เส้นยืนบนกี่ สำหรับปรับความตึงความหย่อนของเส้นด้ายยืนให้พอดี ในขณะที่กระสวย หรือสวย
จะใช้สำหรับใส่ด้ายเส้นพุ่งเพื่อร้อยด้ายในการต่อสาย หรือขึ้นสายผ้า

(2.10.7) หวีชนหมู โดยหวีชนหมู เป็นหวีที่ทำจากขนหมูป่า ใช้สำหรับหวีด้ายเส้น
ยืนเพื่อมิให้ด้ายพันกันในช่วงการทอปัจจุบันหวีชนหมูหายากจึงใช้แปลงขัดพื้นแทน

(2.10.8) ผัง มีลักษณะเป็นไม้ไผ่เหลาให้โค้งอ่อนที่ปลายสวมด้วยโลหะมีลักษณะ
เป็นสองง่ามเล็กๆ เพื่อใช้ขึงผ้าส่วนที่เป็นริมผ้าทำให้มีความกว้างเท่ากัน

ภาพที่ 3.17 แสดงลักษณะของหวีขนหมูและฝัງที่ใช้ประกอบกี่ทอผ้า
ทึ่ม (ศูนย์หัตถกรรมบ้านดอนหลวง, 2553)

จากภาพที่ 3.17 แสดงลักษณะของหวีขนหมู ที่ทำจากขนหมูป่า ใช้สำหรับหวีด้ายเส้นยืน
เพื่อมิให้พันกันในระหว่างการทอ และฝัງ คือ ไม้ไผ่เหลาให้โค้งอ่อน เพื่อใช้ขึงผ้าส่วนที่เป็นริมผ้า ทำ
ให้ผ้ามีความกว้างเท่ากัน

จุดเด่นของผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือ และวิธีการดูแลรักษา

ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือ เป็นการผลิตที่ใช้ฝ้ายที่ปลูกในพื้นที่ มีการลงแปรงและการย้อมสีจาก
วัสดุจากธรรมชาติ เช่น สีแดง ได้จากไม้ครั่ง และจากเปลือกไม้อื่น ๆ ผู้ใช้จึงควรตากในที่ร่มและ
ควรหลีกเลี่ยงการซักด้วยเครื่องซักผ้า เพราะจะทำให้เส้นด้ายเกิดขาดยุ่ยได้ง่าย

วิธีการดูแลรักษาผ้าฝ้ายทอมือ ผู้ใช้ควรซักด้วยมือ หรือใส่ถุงผ้าสำหรับการซักด้วยเครื่อง
ซักผ้า โดยเลือกกระบอกแบบถนอมเส้นใย หรือแบบซักผ้าไหม และควรตากผ้าในที่ร่ม เพื่อหลีกเลี่ยง
แสงแดด ซึ่งผ้าฝ้ายทอมือเมื่อใช้บ่อย จะทำให้เส้นใยมีความแน่น เพราะเส้นใยธรรมชาติจะขยายตัว
เองเมื่อผ่านการซัก จึงเป็นผ้าที่มีความทนทานและคุ้มค่าในการใช้งาน

สรุป

กลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง ตั้งอยู่ในหมู่บ้านที่ 7 บ้านดอนหลวง ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน และมีระยะทางห่างจากตัวเมืองลำพูนไปทางทิศใต้ ระยะทาง 15 กิโลเมตร โดยการก่อตั้งกลุ่มเกิดขึ้นในปี 2535 เป็นผลจากการรวมกลุ่มของผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่ายผ้าฝ้ายทอมือในพื้นที่บ้านดอนหลวง เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือกันในการผลิตและจำหน่ายผ้าฝ้ายทอมือในพื้นที่ รวมทั้งการมีตัวแทนกลุ่มในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในปี 2553 กลุ่มทอผ้าบ้านดอนหลวง มีสมาชิกรวมกันกว่า 100 คน และมีนางสาวอุไร ฟ้าเจริญ เป็นประธานกลุ่ม จากผลการจัดตั้งกลุ่มจนถึงปัจจุบัน ได้ก่อให้เกิดความร่วมมือในการผลิตและจำหน่ายผ้าฝ้ายทอมือในพื้นที่จังหวัดลำพูน และทางกลุ่มมีการจัดงานจำหน่ายสินค้าประจำปีภายใต้ชื่องานแต่งสือคล้ายผ้าฝ้ายดอนหลวง โดยสินค้าที่ทำการผลิตและจำหน่ายเป็นสินค้าสำหรับใช้ในการตกแต่งบ้าน สินค้าในหมวดเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม สินค้าสำหรับใช้ภายในครัวเรือน ตลอดจนสินค้าที่ระลึกจากผ้าทอมือ ซึ่งกระบวนการผลิตผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่ม เป็นการผลิตโดยใช้แรงงานคนสำหรับการทอผ้า มีการผ่านกระบวนการฟอกสี โดยใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ สำหรับการดูแลรักษาผ้าฝ้ายทอมือ ควรซักด้วยมือและตากไว้ในที่ร่ม เพื่อให้ผ้าฝ้ายทอมือมีอายุในการใช้งานได้นานยิ่งขึ้น